

Την περασμένη Κυριακή η VPRC παρουσίασε μια ενδιαφέρουσα δημοσκόπηση στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», όπου πιστοποιείται η έντονη αποστροφή των πολιτών στο δικομματικό σύστημα, όπως για παράδειγμα ότι το 78% των πολιτών πιστεύει ότι τα σκάνδαλα θα συγκαλυφθούν ή ότι τη διαφθορά δεν μπορούν να την πατάξουν τα δύο μεγάλα κόμματα. Τελικά αναδεικνύεται μια έντονη κρίση του δικομματισμού.

Η κρίση του δικομματισμού δεν είναι νέο φαινόμενο. Καταγράφηκε στις εκλογές του Σεπτεμβρίου και συνεχίζει να καταγράφεται αυξητικά. Κάποια στιγμή οι ρυθμοί προσωρινά ανακόπηκαν. Έφτασαν μάλιστα κάποιοι στο σημείο να πουν ότι ο δικομματισμός ανακάμπτει. Επειδή όμως οι γενεσιουργές αιτίες της κρίσης εξακολουθούν να υπάρχουν, το φαινόμενο συνεχίζει να παρατείνεται. Στη ραγδαία επιδείνωση των κοινωνικών προβλημάτων το πολιτικό σύστημα δεν μπορεί να απαντήσει και κυρίως δεν μπορεί να διαμορφώσει και να «εγγυηθεί» ένα είδος κοινωνικού συμβολαίου. Σε κάθε ιστορική στιγμή τα θεσμικά πολιτικά κόμματα είχαν ένα δείκτη χρησιμότητας απέναντι στην κοινωνία, και αυτός ο δείκτης ήταν που τα έκανε δυνατά, δεν ήταν η χειραγώγηση μέσω του εκλογικού νόμου. Τα κόμματα ήταν χρήσιμοι πυλώνες για την εξυπηρέτηση της κοινωνίας και επομένως για τη νομιμοποίηση της εξουσίας. Υπήρχε ένα είδος κοινωνικού συμβολαίου που διαχειρίστηκαν και που πλέον δεν υφίσταται.

Υπήρξαν όμως και στο παρελθόν κρίσεις κομμάτων.

Υπήρξαν εποχές σ' όλη αυτή τη μεταπολιτευτική περίοδο που καταγράφηκαν κρίσεις του ενός από τα δυο κόμματα. Προβλήματα ηγεσίας ή αξιοπιστίας, όπως το ΠΑΣΟΚ με τα σκάνδαλα του 1989 ή η ΝΔ με την κρίση ηγεσίας μετά την περίοδο Μητσοτάκη. Σήμερα όμως μιλάμε για κρίση του μεταπολιτευτικού συστήματος διακυβέρνησης.

Ο πυρήνας της σημερινής κρίσης οφείλεται στο ότι η διαχείριση του δημόσιου χώρου δεν έχει προοπτική. Γίνονται πράγματα όπου η κυβέρνηση δεν έχει δυνατότητα, δεν έχει εργαλεία παρέμβασης. Γίνονται μαζικές απολύσεις στη Vodafone και δεν υπάρχει δυνατότητα παρέμβασης όχι μόνο των συνδικάτων, αλλά ούτε του κράτους.

Η πολιτεία, δηλαδή, έχει απεκδυθεί του ρόλου της;

Αφού το κράτος έχει απεκδυθεί των ρυθμιστικών αρμοδιοτήτων του στην αγορά εργασίας, γιατί ο εργαζόμενος να παραμείνει σταθερός στην «κλασική» του συμπεριφορά; Εργασιακά δεν του προσφέρει, μισθούς δεν

του προσφέρει, κοινωνικές ή ασφαλιστικές παροχές εν έχει. Δεν του προσφέρει ελεύθερους χώρους. Η χρησιμότητα του πολιτικού συστήματος γίνεται ολοένα και πιο μικρή.

Δομική η κρίση

Μιλάμε, άρα, για δομική κρίση του συστήματος.

Βεβαίως, είναι δομική. Δεν μπορούμε να μιλάμε για ανάκαμψη του συστήματος με τις σημερινές συνθήκες.

Δεν μπορεί να συγκροτηθεί από τις θεσμικές δυνάμεις ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο;

Δεν φαίνεται, ούτε καν οι τεχνικοί της εξουσίας δε θα το βλέπουν. Μπορεί να εγγυηθούν ότι θα υπάρχει για παράδειγμα μικρότερη διαφθορά; Γιατί η διαφθορά, δεν είναι μόνο ηθικό, είναι κυρίως οικονομικό πρόβλημα. Επιβαρύνει τα λαϊκά εισοδήματα και το κοινωνικό κράτος. Δεν μιλάμε για κρίση κομμάτων που μπορεί να ξεπεραστεί με νέο αρχηγό, υπάρχει δομικό πρόβλημα.

Ενδεχομένως, όμως, η στρατηγική της ΝΔ να είναι ότι «εντάξει με νέες εκλογές δεν θα βγάλουμε αυτοδυναμία, αλλά θα προκηρύξουμε ξανά νέες και θα εκβιάσουμε τον κόσμο να μας ψηφίσει για να μην έχουμε ακυβερνησία».

Είναι σίγουρο πω δεν θα βγει αυτοδυναμία από τις εκλογές. Όμως δεν είναι σίγουρο, παρά το αυξημένο αριθμό του εκλογικού νόμου, ότι θα βγάλει στις δεύτερες. Ακόμα κι αν βγάλει αυτοδυναμία η πλειοψηφία θα είναι οριακή. Επομένως τι θα κερδίσει η ΝΔ; Θα έρθει στα ίδια τα σημερινά, με πλειοψηφία ενός-δύο βουλευτών, εν τω μεταξύ θα έχει χαθεί τουλάχιστον ένα εξάμηνο ακυβερνησίας.

Θα αναζητήσει συμμαχίες ή θα αλλάξει τον εκλογικό νόμο;

Τροποποίησε τον εκλογικό νόμο χωρίς πλάνο εργασίας. Κάηκε το χαρτί του εκλογικού νόμου που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί χειραγωγικά από τις καθεστωτικές δυνάμεις. Τώρα είναι εγκλωβισμένες. Μόνο αν συμφωνούσαν τα δυο μεγάλα κόμματα για μια ακόμα πιο ενισχυμένη αναλογική θα μπορούσε να υπάρξει στο επίπεδο αυτό μια διέξοδος.

Θα το αντέξει το ΠΑΣΟΚ;

Μια τέτοια στρατηγικής σημασίας κίνηση του ΠΑΣΟΚ σημαίνει τη διάλυσή του. Το πρόβλημα του ΠΑΣΟΚ είναι ότι δεν έχει καταφέρει να έχει ένα αυτόνομο και σταθερό στίγμα απέναντι στη νεοφιλελεύθερη

πολιτική. Όσο κι αν προσπαθούν ορισμένες πλευρές του ΠΑΣΟΚ να το διορθώσουν, η μεταλλαγή του κουβαλάει ιστορικό βάθος που δεν είναι εύκολο να την ξεπεράσει. Αν έκανε επομένως, αυτή τη στρατηγική συμφωνία με τη ΝΔ θα υπέγραφε την οριστική του διάλυση. Κατά συνέπεια, το θεσμικό πολιτικό σύστημα βρίσκεται εγκλωβισμένο, μεταξύ αδυναμίας να σχηματίσει κυβέρνηση συνεργασίας, αδυναμίας να διαχειριστεί τις εκλογές κινδυνεύοντας να βάλει τη χώρα σε μια μακρά περίοδο ακυβερνησίας. Το δίλημμα ακυβερνησίας, που έβαλες, ότι μπορεί να τεθεί από τη ΝΔ σε άλλη εποχή θα εύρισκε έδαφος. Σήμερα όλο και λιγότεροι θα πεισθούν, από τη στιγμή που οι πολίτες διαπιστώνουν ότι δεν μπόρεσε να δώσει λύση η μονοκομματική κυβέρνηση της ΝΔ το 2004, που είχε όλα τα ποιοτικά και αριθμητικά χαρακτηριστικά, αλλά που δεν τα χρησιμοποίησε όμως αποτελεσματικά για τις προσδοκίες της κοινωνίας. Σπατάλησε τη δυνατότητα της ισχυρής κυβέρνησης, τη σπαταλά και σήμερα, που είναι μεν πιο αδύναμη, αλλά σταθερή κυβέρνηση. Επομένως, αν μια σταθερή κυβέρνηση δεν προσφέρει λύσεις, τι χειρότερο θα γινόταν με μια μη σταθερή κυβέρνηση για μεγάλες κοινωνικές ομάδες; Για την ανασφάλεια των εργαζόμενων μια μη ισχυρή κυβέρνηση θα έκανε χειρότερα τα πράγματα; Υπάρχουν περιθώρια για ακόμα πιο χειρότερα;

Ο ΣΥΡΙΖΑ σταθεροποιήθηκε σε υψηλά ποσοστά

Ποιες κοινωνικές ομάδες καταγράφονται ότι έχουν αποστασιοποιηθεί από τα δυο μεγάλα κόμματα;

Κατ' αρχήν οι νεότερες ηλικιακές ομάδες που συνδέονται με τις νεότερες παραγωγικές ηλικίες, μέχρι 45 ετών. Έχουν πλέον μια άλλη πολιτικο-ιδεολογική γεωγραφία.

Η δεύτερη ομάδα είναι οι μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα. Η αποστασιοποίησή τους φάνηκε και στις εκλογές του Σεπτεμβρίου. Τώρα προστίθενται και οι μισθωτοί του δημόσιου τομέα. Βρίσκονται σε φάση αλλαγής. Τέλος, οι κάτοικοι των αστικών κέντρων, κυρίως, στο Λεκανοπέδιο και μάλιστα ανώτερης εκπαίδευσης. Οι τρεις αυτοί χώροι είναι οι βασικές εστίες της κρίσης του δικομματισμού. Αντίθετα παραμένουν πιστότεροι οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, αγροτικά στρώματα, μη ενεργός πληθυσμός (συνταξιούχοι, νοικοκυρές), εργοδότες.

Ο ΣΥΡΙΖΑ καταγράφεται σε υψηλά ποσοστά μεταξύ 13% - 18%. Οι εισροές του είναι από τους παραπάνω χώρους που ανέφερες ότι έχουν αποστασιοποιηθεί από το δικομματισμό;

Από εκεί υπάρχει η μεγάλη αλλαγή. Όχι μόνο αλλαγή εκλογικών προτιμήσεων, αλλά αλλαγή κουλτούρας, αλλαγή σχέσης με το δημόσιο χώρο.

Πότε μπορούμε να πούμε ότι παρατηρείται η έντονη μεταστροφή προς το ΣΥΡΙΖΑ;

Η άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ παρατηρείται από τον Νοέμβριο, μετά την κρίση του ΠΑΣΟΚ, χωρίς να το συσχετίζω απόλυτα. Δυο μήνες μετά τις εκλογές καταγράφηκε εκτίναξη των ποσοστών του. Μάλιστα, μεσούντος του Ασφαλιστικού, τον Μάρτιο, υπήρξαν έρευνες-συγκυριακές λόγω της κοινωνικής σύγκρουσης- που έδειχναν τον ΣΥΡΙΖΑ ακόμα και πρώτο κόμμα. Στις τηλεφωνικές έρευνες ο ΣΥΡΙΖΑ βρίσκεται στο 18%, στην έρευνα με κάλπη –όπως η πρόσφατη της VPRC– βρίσκεται στο 16%.

Μπορούμε να μιλάμε ότι σταθεροποιείται σε ένα μεγάλο ποσοστό;

Το 75% του 18% των τηλεφωνικών ερευνών δηλαδή ένα 13,5%-14% εμφανίζει πολύ ισχυρή ιδεολογική πολιτική ταυτότητα υπέρ του ΣΥΡΙΖΑ. Είναι πια η κεκτημένη βάση του.

Νέοι και επισφαλείς εργαζόμενοι η βάση του

Οι εισροές του από που είναι;

Περίπου 4 με 5 μονάδες από το ΠΑΣΟΚ. Σε μερικές δημοσκοπήσεις φτάνει στο 15 με 20% της δύναμης του ΠΑΣΟΚ. Από τη ΝΔ οι εισροές είναι υπαρκτές όχι όμως τόσο μεγάλες όπως του ΠΑΣΟΚ Η μετακίνηση ψηφοφόρων από το ΚΚΕ είναι επίσης σημαντική. Φτάνει στο 15% της δύναμής του. Δηλαδή πάνω από μια μονάδα μετακινείται στον ΣΥΡΙΖΑ από το ΚΚΕ Αντίθετα, οι διαρροές του προς τα άλλα κόμματα είναι απειροελάχιστες. Εμφανίζει άλλωστε τη μεγαλύτερη συνοχή.

Από τους νέους ψηφοφόρους;

Έχει μεγάλη εισροή. Θα παλέψει με τη ΝΔ ακόμα και για την πρώτη θέση στο χώρο αυτό. Θα κινηθεί σίγουρα σε επίπεδα πάνω από 20%, μπορεί να φτάσει και στο 30%. Δηλαδή 1 στους 3 νέους ψηφοφόρους θα ψηφίσουν, μάλλον, ΣΥΡΙΖΑ.

Δηλαδή η γενιά των 600 ευρώ, οι εργαζόμενοι με επισφάλεια εργασίας.

Αυτοί. Ηλικίες από 18 έως 35 ετών. Ταυτόχρονα όμως με υψηλό μορφωτικό και κοινωνικό κεφάλαιο. Αυτή είναι και μια διακριτή διαφορά με το ΚΚΕ. Το ΚΚΕ ανακάμπτει σε άλλα ηλικιακά και κοινωνικά

στρώματα, μεγαλύτερων ηλικιών, παραδοσιακής συμπεριφοράς και κουλτούρας.

Από που έχει εισροές το ΚΚΕ;

Και από ΠΑΣΟΚ και από ΝΔ. Από τη διεύρυνση της φτώχειας. Έχουμε αντιφατικές πολιτισμικές συμπεριφορές σε σχέση με τον ΣΥΡΙΖΑ. Με διαφορετικό μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο.

Οι ψηφοφόροι που εγκαταλείπουν τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, τα εγκαταλείπουν οριστικά ή θέλουν να δώσουν μηνύματα;

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό τα εγκαταλείπει οριστικά. Αν η καταγραμμένη πτώση τους ανέρχεται σήμερα στις 15 μονάδες επί των εγκύρων, το 70% απ' αυτό είναι αποφασισμένοι στην μετακίνησή τους.

Είσοδος των Οικολόγων

Η VPRC είναι η πρώτη εταιρεία που καταγράφει την είσοδο των Οικολόγων – Πράσινων με 3,5% στη Βουλή. Η καταγραφή τους προφανώς είναι απόρροια της κρίσης του συστήματος και όχι τόσο της παρέμβασής τους.

Ο σκληρός πυρήνας τους, όπως καταγράφονται στις τηλεφωνικές έρευνες, ανέρχεται περίπου στο 2%. Αναμφισβήτητα βρίσκονται σε άνοδο, παρά το γεγονός ότι δεν είναι ακόμα μορφοποιημένο κόμμα, με πρόγραμμα και δεν έχει «ορατότητα» στην κοινή γνώμη. Από την άλλη μεριά όμως είναι μια «μοντέρνα» εκλογική προτίμηση, διεθνής άλλωστε, μια mainstream συμπεριφορά σε γενικές γραμμές και επιπλέον «ευρωπαϊκή».

Ποια στρώματα τους προτιμούν;

Κυρίως μεσοαστικά με υψηλό επίσης μορφωτικό κεφάλαιο, τα οποία δεν είναι ιδιαίτερα πολιτικοποιημένα. Δηλαδή η προτίμησή τους προς αυτούς δεν συγκροτείται στη βάση της πολιτικής τους άποψης, αλλά με βάση τις περιβαλλοντικές τους ανησυχίες. Αλλωστε το περιβάλλον καταγράφεται πια σαν ένα βασικό πρόβλημα στην ελληνική κοινωνία.

Και ο ΣΥΡΙΖΑ εκφράζει αυτές τις ανησυχίες.

Ο ΣΥΡΙΖΑ για να το πω απλοϊκά, στο επίπεδο της δημόσιας ατζέντας του λέει «φτώχεια και περιβάλλον», ενώ οι Οικολόγοι λένε μόνο «περιβάλλον».

Πολιτικά από που έχουν εισροές;

Κυρίως από τη ΝΔ και από νέους ψηφοφόρους. Ψηφοφόροι, για παράδειγμα που είναι υπέρ της ελεύθερης αγοράς και της

επιχειρηματικότητας αλλά έχουν περιβαντολογικές ανησυχίες. Και γι' αυτούς, επίσης, το σύστημα δεν τους παρέχει το δημόσιο αγαθό του περιβάλλοντος ή δεν ανέχονται πολιτισμικά και αξιακά τη διαφθορά του κομματικού συστήματος.

Μ' αυτά επιβεβαιώνεις το πρώτο μέρος της συζήτησης ότι η κρίση του δικομματισμού είναι πια δομική.

Ακριβώς, η διαφοροποίηση από τα δυο μεγάλα κόμματα, είναι πλέον συνάρτηση μιας ευρύτερης διαδικασίας πολιτισμικών αλλαγών στην ελληνική κοινωνία. Δεν αφορά μόνο τους «προοδευτικούς», τους «φτωχούς», αφορά και μεσοαστικά στρώματα.

Με την είσοδο των Οικολόγων – Πράσινων δυσκολεύονται ακόμα περισσότερο τα δυο μεγάλα κόμματα να συγκεντρώσουν περισσότερες έδρες, απ' ότι με 5 κόμματα.

Αλλάζει όλη η γεωγραφία, αν σταθεροποιηθεί βεβαίως η τάση των Οικολόγων – Πράσινων. Ενδεχομένως τελικά να ξεπεράσουν και το ΛΑΟΣ. Μπορεί να γίνει το κόμμα του «μεσαίου χώρου», αποδεσμεύοντας δυνάμεις και από τη ΝΔ και πιθανόν και από το ΠΑΣΟΚ. Έτσι μπορεί να αλλάξει την ατζέντα των συμμαχιών.

Χειραγώγηση των πολιτών σε κεντροαριστερά σενάρια

Σε μια δημοσκόπηση της περασμένης Κυριακής που δημοσιεύθηκε στο «Έθνος» υπήρχε το ερώτημα «αν το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΝ κατέβαιναν μαζί στις εκλογές, τι είναι πιο πιθανό να ψηφίζατε;». Θεωρώ, πολιτικά το ερώτημα προβοκατόρικο γιατί προσπαθεί να πιέσει τον ΣΥΡΙΖΑ ή τον Συνασπισμό για συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ. Επιστημονικά όμως πως το κρίνεις;

Το λάθος της συγκεκριμένης έρευνας είναι ότι τίθεται στην επιλογή της ψήφου η συγκεκριμένη «συμμαχία», σε αντιπαράθεση με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Κατασκευάζει στην ουσία μια πραγματικότητα, δεν την αποτυπώνει. Θα μπορούσε να τεθεί μεθοδολογικά ένα άλλο ερώτημα «αν θα θέλατε συνεργασία του ΠΑΣΟΚ με τον ΣΥΡΙΖΑ» ή «αν υπήρχε συνεργασία ΠΑΣΟΚ – ΣΥΡΙΖΑ, πόσο πιθανόν είναι να την ψηφίζατε». Αλλά και σε αυτήν την περίπτωση, γιατί θα περιοριζόταν κανείς στο σχήμα «ΠΑΣΟΚ-ΣΥΡΙΖΑ»; Θα μπορούσε να θέσει και το «ΠΑΣΟΚ-ΝΔ», «ΚΚΕ-ΣΥΡΙΖΑ», «ΝΔ-ΛΑΟΣ» και πολλούς άλλους συνδυασμούς. Έτσι όπως τέθηκε, συνιστά επιστημονικό και μεθοδολογικό σφάλμα, να κατασκευάζεις δηλαδή δυνητικές καταστάσεις και αφού τις κατασκευάσεις να τις εμφανίζεις ως «νομιμοποιημένη πραγματικότητα».

Ανεξάρτητα από τις πολιτικές σκοπιμότητες της ερώτησης, θεωρώ ότι ακόμα και το ποσοστό που θα συγκέντρωναν μαζί ΠΑΣΟΚ-ΣΥΡΙΖΑ θα ήταν πολύ μικρότερο, γιατί οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ θα τον εγκατέλειπαν ως αναξιόπιστο.

Και ψηφοφόροι του ΠΑΣΟΚ θα το εγκατέλειπαν, γιατί υπό ποιου την προγραμματική ηγεμονία θα γινόταν μια τέτοια συμμαχία; Ιχνογραφώντας τη βάση του ΠΑΣΟΚ παρατηρούμε ότι υπάρχουν διισταμένες στρατηγικές ιδεολογικής επιλογής. Το πρόβλημα του ΠΑΣΟΚ είναι η απουσία ενός ισχυρού και ηγεμονικού ενιαίου στίγματος. Στο εσωτερικό του μέτωπο υπάρχουν αποκλίνουσες θέσεις γι' αυτό και βρίσκεται σε δομική κρίση. Αν έλεγε σήμερα το ΠΑΣΟΚ ότι θα συνεργαστεί με το ΣΥΡΙΖΑ στη βάση ενός προγράμματος που θα έγραφε π.χ., *όχι στις ιδιωτικοποιήσεις, ένα ισχυρό κομμάτι του ΠΑΣΟΚ που είναι υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων θα το εγκατέλειπε.*

Σαν σύνοψη μπορούμε να πούμε ότι ο δικομματισμός περνάει δομική κρίση;

Δεν μπορούμε πια να μιλάμε για δικομματικό σύστημα. Βρισκόμαστε σε μια διαδικασία ενός νέου πολυκομματικού συστήματος, που μένει όμως να αποκρυσταλλωθεί η εκλογική του διάσταση, οι σχέσεις και η ποιότητα μεταξύ των κομμάτων, για να μπορούμε να μιλήσουμε για συγκλίνοντα ή αποκλίνοντα πολυκομματισμό, για κατακερματισμό ή για πόλους, κοκ. Το κομματικό σύστημα βρίσκεται σε δυναμική μεταβατική περίοδο.